

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Погорецького Миколи Анатолійовича на дисертацію Арешонкова Віталія Володимировича на тему: «Теоретичні, правові та праксеологічні засади техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 - Право)

Актуальність теми. Особливе місце в системі засобів і прийомів боротьби зі злочинністю належить спеціальним криміналістичним знанням. Практика використання цих знань відповідними правоохоронними органами та експертними установами свідчить про їх суттєве значення для одержання орієнтуючої та доказової інформації у кримінальних провадженнях й, відповідно, розкриття і розслідування злочинів у цілому.

Важливою умовою ефективного розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних проваджень є широке застосування різноманітних форм спеціальних криміналістичних знань. Серед них, у тому числі, розглянуті автором пошук та огляд слідової інформації, попереднє дослідження об'єктів на місці події, перевірка таких об'єктів за криміналістичними обліками та проведення криміналістичних експертиз.

За останні десятиліття вітчизняними науковцями здійснено чимало наукових розробок, присвячених різноманітним аспектам окремих різновидів криміналістичних досліджень. Тільки на рівні докторських дисертацій потрібно відзначити роботи «Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру» (Ю. М. Чорноус, 2013), «Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування» (І. В. Пиріг, 2015 р.), «Теоретико-методологічні та праксеологічні засади судових експертиз у кримінальному процесі» (М. Г. Щербаковський, 2016), «Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень» (Е. Б. Сімакова-Єфремян, 2017).

Проте незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених різноманітним аспектам окремих різновидів криміналістичних досліджень, разом з тим комплексно теоретичні та праксеологічні основи техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів на монографічному рівні науковцями не вивчалися. Окрім цього у вітчизняній криміналістичній науці та практиці розкриття та розслідування злочинів до цього часу залишається низка

Вх. №		2423	
"19"		04	
осн. док.		12	
кількість аркушів:		20	
додаток		—	

проблемних питань, пов'язаних із підготовкою, призначенням, проведенням техніко-криміналістичних досліджень та використанням їх результатів у розслідуванні злочинів. Це пов'язано у тому числі з тривалими реформами правоохоронних органів, що здійснюються в Україні, а також суттєвими змінами в кримінально процесуальному законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, якими регламентуються організація й інші аспекти призначення та проведення криміналістичних досліджень. Серед проблем практичного характеру, що потребують розв'язання, однією з найважливіших є пошук шляхів підвищення ефективності проведення техніко-криміналістичних досліджень, від чого напряму залежить швидкість та об'єктивність розслідування злочинів. Саме тому тематика обрана дисертантом є досить актуальною та має як теоретичну, так і практичну значущість.

Про актуальність теми дисертації Арешонкова Віталія Володимировича свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 287/2015), Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (п. 7.6, 7.18, 7.19, 10.1, 10.2, 10.8; наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (п. 14, 27; наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАВС 26 листопада 2013 р. (протокол № 31) й уточнено 29 вересня 2020 р. (протокол № 20).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з криміналістики, криміналістичної техніки та судової експертології, вітчизняне та зарубіжне законодавство й інші правові акти, перелік яких складає 496 найменувань. При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані здобувачем переважно критично, з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій.

Репрезентативним є емпіричний матеріал дослідження, що складають систематизовані дані державної статистичної звітності щодо роботи правоохоронних органів за 2012–2019 роки; зведені дані вивчення 180 кримінальних проваджень, за якими на етапі досудового розслідування проводились техніко-криміналістичні дослідження, 145 відповідних експертних висновків (за період 2014–2020 рр.); зведені дані опитування 190 слідчих, 170 інспекторів-криміналістів Національної поліції України та 95 судових експертів Експертної служби МВС України, які проходили підвищення кваліфікації на базі

Національної академії внутрішніх справ (протягом 2015–2018 рр.); аналітичні узагальнення МВС і Національної поліції України та інших держаних органів (с. 25).

Вміле використання широкого спектру різноманітних методів наукового пошуку (історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-юридичний, статистичний та інші) також позитивно вплинули на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і процесуальних норм, а також матеріалів практики призначення та проведення техніко-криміналістичних досліджень, дало можливість Арешонкову Віталію Володимировичу сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним розробленням теоретичних, правових і праксеологічних засад техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів (с. 25). До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, необхідно віднести такі:

- виокремлено категорію криміналістичної техніки – «техніко-криміналістичні дослідження»; визначено співвідношення техніко-криміналістичних досліджень з предметом криміналістики та його складовими;
- розроблено періодизацію розвитку техніко-криміналістичних досліджень в Україні, яку здійснено на основі ключових подій та процесів, що обумовлювали становлення, розвиток та взаємозв'язок окремих напрямів досліджень даної категорії в різні історичні епохи;
- доведено криміналістичне значення та здійснено розподіл техніко-криміналістичних досліджень за видами (доекспертні та експертні) та відповідними підвидами й типами;
- визначено предмет та об'єкт техніко-криміналістичних досліджень, охарактеризовано ознаки відповідних об'єктів, а також охарактеризовано результат постійного розширення переліку об'єктів досліджень даної категорії;
- науково аргументовано доцільність виокремлення загальних, окремих (особливих) та конкретних (локальних) завдань техніко-криміналістичних досліджень;
- науково аргументовано підхід до розподілу суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень на такі, що проводять доекспертні та експертні дослідження, на основі якого запропоновано комплекс заходів з удосконалення правового та організаційного забезпечення відповідної професійної діяльності, уніфікації й стандартизації вимог до кваліфікації та професійного навчання виконавців;
- визначено напрями удосконалення термінологічного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень, у тому числі шляхом створення

уніфікованого словника загальних термінів, а також окремих словників за кожним із напрямів криміналістичної техніки (криміналістичної експертизи);

– з'ясовано рівні методології техніко-криміналістичних досліджень, а також запропоновано та обґрунтовано необхідність нормативного закріплення приписів і рекомендацій з проведення доекспертних видів досліджень, у тому числі шляхом розроблення та затвердження методик (інструкцій, технологічних карт тощо) вирішення конкретних завдань доекспертних техніко-криміналістичних досліджень;

– запропоновано законодавчо регламентувати здійснення попередніх досліджень під час проведення слідчих (розшукових) дій, у зв'язку з чим наведено редакції відповідних змін до КПК України;

– розроблено комплекс заходів з удосконалення інформаційного забезпечення проведення техніко-криміналістичних досліджень, у тому числі шляхом запровадження авторської концепції інформаційно-пошукової системи в галузі судової балістики;

– здійснено розподіл технічного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень за призначенням, з урахуванням різновидів таких досліджень та етапів їх проведення, на основі чого визначено перспективні напрями розробки, упровадження та використання техніки для проведення таких досліджень і напрями удосконалення технічного забезпечення загалом;

– запропоновано концепцію комплексного удосконалення організаційного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень на рівні організації взаємодії між підрозділами та установами, які здійснюють розслідування злочинів та проводять техніко-криміналістичні дослідження, організації такої діяльності безпосередньо даними підрозділами та установами й організації техніко-криміналістичних досліджень суб'єктами їх безпосереднього проведення;

– концептуально доведено, що техніко-криміналістичні дослідження являють собою цілісну технологію, що включає в себе низку послідовних та взаємопов'язаних етапів, кожен з яких сам по собі є складним та, водночас, складається із стадій, що також можуть бути представлені як самостійні технології; визначено принципи (критерії), яким має відповідати кожна технологія;

– розроблено комплекс заходів з підвищення ефективності використання результатів техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів з виокремленням правових, організаційних, інформаційних та освітніх (с. 26-28).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні результати та висновки проведеного дослідження відображено у монографії, 20 статтях у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, чотирьох статтях у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 32 тезах у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, засідань круглих столів та 15 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації (с. 8-16).

Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовано на різних науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах (с. 32-34).

Окремі положення дисертації впроваджені в законотворчу діяльність, діяльність органів досудового розслідування та установ, які здійснюють судово-експертну діяльність, а також в навчальний процес та науково-дослідну роботу, що підтверджується низкою відповідних актів (с. 491-549).

Теоретичні положення дисертаційного дослідження належним чином аргументовані та викладені у логічній послідовності. Науково обґрунтовано є архітектоніка дисертаційної роботи, яка дозволила автору в основному повно та всебічно розкрити предмет дослідження. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкта та предмета дослідження й охоплює як теоретичний, так і практичний аспект досліджуваної проблематики.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (496 найменувань на 51 сторінці) і вісьмох додатків (на 84 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 559 сторінок, з яких основний текст – 405 сторінок.

Наукове дослідження виконано дисертантом самостійно. Матеріали і висновки кандидатської дисертації на тему «Криміналістична ідентифікація гладкоствольної вогнепальної зброї», захищеної у 2012 році у роботі не використовувалися.

У першому розділі дисертації «Загальна характеристика техніко-криміналістичних досліджень та їх місце в розслідуванні злочинів» з огляду на доктринальні підходи вчених до визначення криміналістичної техніки як розділу криміналістики визначено ознаки криміналістичних досліджень, які диференційовано за двома головними критеріями: належністю (притаманні всім видам криміналістичних досліджень, виключно техніко-криміналістичним дослідженням або окремим їх різновидам) та обов'язковістю. Шляхом поєднання зазначених критеріїв виокремлено обов'язкові (загальні й окремі) та факультативні ознаки таких досліджень (с. 39). З огляду на диференційовані ознаки, визначено поняття техніко-криміналістичних досліджень (с. 48), виокремлено п'ять видів досліджень цієї категорії (с. 56), а також сформульовано обов'язкові й факультативні ознаки, притаманні окремим різновидам техніко-криміналістичних досліджень, які стосуються підстав, мети, методів, суб'єктів і процесуального порядку їх проведення (с. 57-59). Розроблено періодизацію розвитку техніко-криміналістичних досліджень в Україні (включає в себе п'ять етапів), яку здійснено на основі ключових подій та процесів, що обумовлювали становлення, розвиток та взаємозв'язок окремих напрямів досліджень даної категорії в різні історичні епохи (с. 78-79). На основі вивчення існуючих наукових робіт у даній галузі зроблено висновок, що на монографічному рівні науковці не вивчали таку категорію криміналістики, як «техніко-криміналістичні дослідження», відповідно, залишилися не розглянутими її поняття, сутність та характерні особливості (с. 82). Окрім цього визначено наукові напрями, які залишилися поза увагою науковців або літературні джерела є застарілими, відповідно, запропоновано шляхи покращення ситуації у цій сфері (с. 82-83).

Змістовно охарактеризовано види, підвиди та типи техніко-криміналістичних досліджень (с. 86-87). Зроблено висновок, що елементи техніко-криміналістичних досліджень, такі як конкретні види, підвиди та типи, становлять ієрархічну структуру, у якій елементи вищого порядку обумовлюють елементи нижчого порядку (с. 97). Окреслено бачення критеріїв диференціації техніко-криміналістичних досліджень з обґрунтуванням поділу таких досліджень, включаючи криміналістичні експертизи, за критерієм їх віднесення до галузі спеціальних криміналістичних знань, а також вирішення проблеми невідповідності переліку криміналістичних експертиз між описом у криміналістичній теорії та їх нормативним закріпленням. Зроблено висновок, що «західний» розподіл досліджень у кримінальному судочинстві є менш формалізованим, а тому його використання в національній правовій системі та практиці правозастосування сприятиме усуненню неузгодженостей («розриву») між криміналістичною теорією та практикою здійснення кримінальних проваджень. Проте з різних причин швидко сприйняти та адаптуватися до поділу судових експертиз без застосування криміналістичного критерію на сьогодні проблематично (с. 92). Уточнено поняття пошуку, огляду, попереднього дослідження, перевірки за криміналістичними обліками та криміналістичної експертизи як різновидів техніко-криміналістичних досліджень та визначено сутність таких досліджень (с. 110-111). Виділено підходи до розуміння місця досліджуваної категорії через її сутність як: по-перше, частини окремого розділу криміналістики – криміналістичної техніки; по-друге, частини наукових досліджень, які забезпечують практику теоретичними знаннями в цій галузі; по-третє, частини процесу техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Відповідно зроблено висновки, що 1) оскільки теоретичні знання щодо техніко-криміналістичних досліджень є невід’ємною частиною окремого розділу криміналістики – криміналістичної техніки, тому такі дослідження мають бути включені у відповідні визначення даного розділу криміналістики та посідати чільне місце серед інших змістовних ознак (с. 117); 2) об’єднання або, навпаки, роз’єднання практичних техніко-криміналістичних досліджень та наукових досліджень у даній галузі впливає на ефективність проведення техніко-криміналістичних досліджень на практиці (с. 119); 3) зазначені дослідження є невід’ємною частиною, іноді навіть змістом окремих слідчих (розшукових) дій, а тому є обов’язковою прикладною складовою техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування (с. 130).

У другому розділі «Наукові та методологічні основи техніко-криміналістичних досліджень» визначено предмет та об’єкт техніко-криміналістичних досліджень, охарактеризовано ознаки відповідних об’єктів та їх різновиди. Наголошується, що така ознака як незмінність (сталість) сутності об’єкта незалежно від різновиду проведеного його техніко-криміналістичного дослідження, системно характеризує техніко-криміналістичні дослідження загалом та обґрунтовує те, що всі різновиди техніко-криміналістичних досліджень утворюють цілісну технологію (с. 254). Охарактеризовано результат, до якого обов’язково має призводити постійне розширення об’єктів техніко-криміналістичних досліджень (с. 156-157). Зроблено акцент на співвідношенні

об'єкта та предмета криміналістичних досліджень та проведено відповідну диференціацію (с. 159-160).

Здійснено розподіл техніко-криміналістичних досліджень за такими критеріями як галузь спеціальних криміналістичних знань, об'єкт дослідження, суб'єкт проведення, ініціатор проведення, підстава проведення, результат оформлення, характер завдань, що вирішуються, метод дослідження, форма проведення, час проведення, характер інформації, що отримується (с. 175). Сформульовано загальне завдання таких досліджень, що полягає на думку автора у збиранні орієнтуючої або доказової інформації, що може бути отримана шляхом пошуку, виявлення та вивчення об'єктів під час (у результаті) проведення слідчих (розшукових) дій та поза ними із застосуванням спеціальних криміналістичних знань і техніко-криміналістичних методів та засобів (с. 183), а також виділено окремі (за різновидами техніко-криміналістичних досліджень) (с. 184-185) та конкретні (пов'язані з вирішенням певних ситуацій) завдання (с. 185-186). Наголошується, що логічна послідовність вирішення окремих завдань техніко-криміналістичних досліджень виявляється в тому, що без виконання завдання попереднього різновиду техніко-криміналістичного дослідження неможливо реалізувати наступний, що підтверджує існування цілісної технології (механізму) їх проведення (с. 185).

Науково аргументовано підхід до розподілу суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень на такі, що проводять доекспертні та експертні дослідження (с. 204). Визначено ознаки суб'єктів таких досліджень, поняття (с. 159) та їх різновиди. Запропоновано комплекс заходів з удосконалення правового та організаційного забезпечення відповідної професійної діяльності, уніфікації й стандартизації вимог до кваліфікації та професійного навчання виконавців. Наголошено, що стосовно такої характеристики суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень як незалежність, а відповідно і похідної від неї – неупередженості, на сьогодні існують певні проблеми, які потребують правового та організаційного вирішення (с. 194-195), а також на необхідності спеціалізації суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень шляхом їх спеціалізованої підготовки та закріплення меж їх відповідної компетенції у посадових обов'язках (інструкціях) (с. 210-211).

Сформульовано визначення поняття терміносистеми техніко-криміналістичного дослідження (с. 216). Автором наголошується, що мова техніко-криміналістичних досліджень є невід'ємною частиною мови криміналістики, оскільки термінологія техніко-криміналістичних досліджень є складовою загальної криміналістичної терміносистеми (с. 217). Встановлено, що інформаційне забезпечення даних досліджень у цій частині (словники, довідники, тезаріуси тощо) на сьогодні загалом є недостатнім (с. 223), відповідно дисертантом визначено напрями удосконалення термінологічного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень, у тому числі шляхом створення уніфікованого словника загальних термінів, а також окремих словників за кожним із напрямів криміналістичної техніки (криміналістичної експертизи) (с. 229).

На основі аналізу концептуальних підходів до методології взагалі та методології криміналістики й судової експертології зокрема запропоновано

п'ять рівнів методології техніко-криміналістичних досліджень (с. 252). Детально розглянутий п'ятий рівень – рівень методів і методик конкретного техніко-криміналістичного дослідження, з виділенням проблематики у цій сфері та шляхів її вирішення (с. 251-252).

У третьому розділі **«Правове, інформаційне та технічне забезпечення техніко-криміналістичних досліджень»** на основі системного аналізу нормативно-правових актів різного рівня, у яких закріплено принципи, процедуру й особливості призначення та проведення техніко-криміналістичних досліджень (КПК України, Закон України «Про судову експертизу», відомчі (міжвідомчі) документи) визначено проблеми правового забезпечення досліджень даної категорії (с. 330). Запропоновано законодавчо регламентувати здійснення попередніх досліджень під час проведення слідчих (розшукових) дій, у зв'язку з чим наведено редакції відповідних змін до КПК України (с. 261). Окреслено перспективи унормування в КПК України статусу експерта та спеціаліста з регламентацію їх прав та обов'язків (с. 262-264); підстав призначення експертиз (с. 265); порядку залучення експерта (с. 266); оформлення висновку експерта (с. 267) та проведення експертизи за ухвалою суду (ст. 268). Запропоновано доктринальні положення щодо перспектив удосконалення законодавчого урегулювання судово-експертної діяльності, у тому числі шляхом прийняття нової редакції Закону України «Про судову експертизу», що мають спрямовуватися на вирішення нагальних правових, організаційних і практичних проблем, серед яких відсутність розподілу судових експертиз на класи, роди, види та підвиди, чіткої регламентації статусу керівника експертної установи, особливостей проведення додаткових, повторних, комісійних і комплексних експертиз (с. 270-271). Сформульовано поняття інформаційного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень та визначено його різновиди (с. 284-286). На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень, висновків криміналістичних експертиз та результатів анкетування дисертантом визначено недоліки, що позначаються на інформаційному забезпеченні таких досліджень, та їх наслідки для розслідування злочинів, а також розроблено комплекс заходів з удосконалення даного інформаційного забезпечення (с. 304-305). Сформульовано поняття технічного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень (с. 308-309) та здійснено розподіл технічних засобів за критерієм, який враховує їх призначення (с. 313). Визначено стан технічного забезпечення та існуючі проблеми, а також розроблено комплекс заходів з удосконалення зазначеної складової забезпечення таких досліджень. Визначено перспективні напрями розроблення та використання техніки для проведення техніко-криміналістичних досліджень (с. 328-329).

У четвертому розділі **«Праксеологічні основи проведення техніко-криміналістичних досліджень»** сформульовано визначення організації техніко-криміналістичних досліджень (с. 334-335). Поряд з елементами змісту виокремлено три рівні організації діяльності суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень (с. 334) та два рівні взаємодії під час проведення таких досліджень (с. 353-354). На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень, висновків криміналістичних експертиз та результатів проведеного анкетування автором

визначено головні проблеми організаційного характеру, їх наслідки та, відповідно, запропоновано концепцію комплексного удосконалення організаційного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень на рівні організації взаємодії між підрозділами та установами, які здійснюють розслідування злочинів та проводять техніко-криміналістичні дослідження, організації такої діяльності безпосередньо даними підрозділами та установами й організації техніко-криміналістичних досліджень суб'єктами їх безпосереднього проведення (с. 355-358).

Обґрунтовано необхідність застосування технологічного підходу під час проведення техніко-криміналістичних досліджень, розкрито елементи такої технології (с. 364-367, с. 371-373) та її принципи (с. 380-381). Окреслено комплекс заходів із попередження помилок як наслідку порушення технології техніко-криміналістичних досліджень, серед яких виділено освітні (підбір, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів), технічні (забезпеченість технічними засобами, упровадження комп'ютерних технологій), організаційні (багаторівневий контроль, рецензування) та науково-методичні (наявність інформаційних джерел, методик) (с. 379-380).

Виокремлено головні напрями використання техніко-криміналістичних досліджень у слідчій практиці – як засіб отримання орієнтуючої інформації та засіб отримання доказової інформації. За кожним із напрямів розкриті можливості техніко-криміналістичних досліджень та існуючі на сьогодні проблеми у цій сфері. На основі цього дисертантом розроблено комплекс заходів з підвищення ефективності використання результатів техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів (с. 406-407).

В цілому дисертаційне дослідження відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків. Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою та оформлена у відповідності з вимогами, які ставляться до такого роду праць. Автореферат дисертації повністю відповідає змісту дисертаційного дослідження, ґрунтовно розкриває її зміст і надає повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість роботи. Отримані наукові результати відповідають науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, самостійність виконання, належний теоретичний рівень. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В.В. Арешонкова, слід звернути увагу на деякі спірні, дискусійні положення і висловити окремі зауваження, як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1. У підрозділі 1.2 дисертант дослідив розвиток доктринальних положень теорії криміналістичної техніки як розділу криміналістики загалом і техніко-криміналістичних досліджень зокрема, починаючи з перших згадок про докази та сліди злочину у збірках стародавнього руського права (X–XI ст.) до часів незалежної України. У результаті такого дослідження розроблено періодизацію розвитку техніко-криміналістичних досліджень в Україні, яка, на думку автора, включає в себе п'ять етапів: I період – початок використання пошуку, огляду та дослідження слідів з метою розшуку злочинців та (або) доведення їх вини у

вчиненні злочинів (XI ст. – XVII ст.); II період – запровадження використання спеціальних криміналістичних знань «обізнаних осіб» за певним напрямом науки, техніки чи ремесла для дослідження слідів під час досудового розслідування злочинів та (або) судового розгляду кримінальних проваджень (XVII ст. – до початку XX ст.); III період – поява та становлення спеціалізованих установ з проведення техніко-криміналістичних досліджень або сприяння такому проведенню (з початку XX ст. – до 30-х років XX ст.); IV період – розвиток напрямів окремих різновидів техніко-криміналістичних досліджень, посилення взаємозв'язку різновидів таких досліджень між собою та інтенсифікація діяльності установ (підрозділів) з проведення техніко-криміналістичних досліджень (з 30-х років XX ст. – до 90-х років XX ст.); V період – сучасний етап розвитку техніко-криміналістичних досліджень та установ з їх проведення в Україні (з 1991 року – до сьогодні) (с. 78).

На відміну від перших трьох періодів (етапів), у яких автор досить детально зміг розкрити різновиди та стан тих досліджень, які проводились на той час при розслідуванні злочинів (с. 64-66), четвертий та п'ятий періоди у цій частині розкриті у меншій мірі. Можна було б більш детально показати, як відбувалось розширення різновидів та можливостей техніко-криміналістичних досліджень, які проводились установами та підрозділами про які зазначає автор. Це б дозволило більш чітко сформулювати уявлення про генезис техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів.

2. У підрозділі 1.3, розкриваючи структуру техніко-криміналістичних досліджень автор звертається до теми поділу судових експертиз на класи та існування класу криміналістичних експертиз. У результаті дослідження позицій провідних вчених та нормативно-правової регламентації даного питання в нашій країні та за її межами, автор доходить до висновку, що «західна модель» поділу судових експертиз є менш формалізованою, а її використання у національній правовій системі та практиці правозастосування сприяло б усуненню неузгодженостей («розриву») між криміналістичною теорією та практикою здійснення кримінальних проваджень. При цьому автор зауважує, що з урахуванням вітчизняного шляху наукових криміналістичних досліджень, доктринальних напрацювань стосовно виокремлення галузей криміналістичних знань представникам криміналістичної науки та прикладної сфери, а також нормативно-правової регламентації судових експертиз важко буде швидко сприйняти та адаптуватися до розподілу судових експертиз без застосування криміналістичного критерію, проте з цією метою повинна бути розроблена концепція переходу до «західної» моделі поділу судових експертиз, яка повинна передбачати низку поетапних правових, організаційних та інших заходів (с. 92). Однак далі автор не розкриває ці правові та організаційні заходи. Разом із тим зазначені питання на сьогодні є досить важливими та актуальними.

3. У підрозділі у якому розкривається проблематика суб'єктної складової техніко-криміналістичних досліджень (підрозділ 2.3) окремо піднімається питання незалежності та відповідно неупередженості суб'єктів доекспертних та експертних різновидів досліджень. Дисертант відстоює думку, що інспектори-криміналісти не повинні бути у прямому підпорядкуванні слідчих підрозділів

Національної поліції (с. 193-194), оскільки спеціаліст не належить до жодної із сторін кримінального провадження (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України), а охоплюється законодавчим словосполученням «інші учасники кримінального провадження».

У зв'язку із тим, що до осіб, які можуть проводити техніко-криміналістичні дослідження автор відносить окрім інспекторів-криміналістів, також і слідчих (с. 190), то з тексту підрозділу не зрозуміло як тоді бути із незалежністю та неупередженістю останніх. Наведене потребує деталізації думки автора.

4. Підрозділ 2.5 присвячений вивченню методології техніко-криміналістичних досліджень. Дисертантом виділено п'ять рівнів методології досліджень цієї категорії, останнім із яких є рівень методів та методик конкретного техніко-криміналістичного дослідження. Проблеми, пов'язані з методами та методиками досліджень цієї категорії розглянуті автором і в інших підрозділах роботи, наприклад, у підрозділі 1.2 в ході вивчення стану наукової розробленості проблематики таких досліджень (с. 83-84), у підрозділі 3.2, присвяченому дослідженню інформаційного забезпечення техніко-криміналістичних досліджень (с. 299-301). Виходячи з об'єму опрацьованого автором матеріалу та важливості питань, пов'язаних з методологією, методами та методиками техніко-криміналістичних досліджень, доречним було б присвятити цим питанням окремий розділ дисертації.

5. У підрозділах 3.1 (Нормативно-правове забезпечення техніко-криміналістичних досліджень) та 4.1 (Організація проведення техніко-криміналістичних досліджень) у переважній більшості розглядаються особливості організації техніко-криміналістичних досліджень, які проводяться слідчими підрозділами Національної поліції України та державними спеціалізованими експертними установами Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції України, натомість організація таких досліджень іншими органами працівників яких автор також відносить до суб'єктів техніко-криміналістичних досліджень (НАБУ, ДБР та ін.) (с. 335), майже не розглядається.

З приводу інших органів, які згідно КПК України також мають право здійснювати досудове розслідування злочинів, як справедливо зазначає дисертант, то такої детальної регламентації організації техніко-криміналістичних досліджень відомчими наказами як у системі МВС України, у них поки що нажалі не має (с. 340). Проте з цієї причини доречним було б надати хоча б загальні рекомендації щодо створення таких документів у даних відомствах, органах чи підрозділах.

Зазначені міркування у своїй більшості, мають окремий, дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку наукової праці.

ЗАГАЛЬНИК ВИСНОВОК:

Дисертація на тему «Теоретичні, правові та праксеологічні засади техніко-криміналістичних досліджень у розслідуванні злочинів», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09

– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальною, завершеною, такою, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною.

Дана наукова робота відповідає вимогам п. п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор **Арешонков Віталій Володимирович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри правосуддя
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

19.04.2021

М. А. Погорецький

Handwritten signature